

Varlığımızın qarantı – Millət-Vətən-Dövlət birliyi

Soylu Atal: Ürəyinizdə Günəş olsun, istəkli soydaşlarımız!

Biz, Türkel Araşdırma Qurumu adı ilə uzun müddətdir maarifçi söhbətlər aparırıq. Bu söhbətlər demək olar ki, çox geniş xarakterdə qurulur, çox qonuları qapsayır. Ölkənin durumundan başlayıb, onun bütün mənəvi, siyasi hətta sosial sorunlarını belə özündə əks etdirir. O cümlədən ümumi türkçülüklə bağlı, Azərbaycanın taleyilə, onun bölünmüşlüyüylə bağlı, eləcə də bu günkü həyatı ilə bağlı, gələcəyə yönüylə bağlı zaman- zaman geniş biçimli söhbətlər aparılıb və ictimailəşdirilib, – elektron mətbuata, hətta yazılı mətbuata da çıxarılıb. Bu söhbətlərdə əsas məsələ milli açıdan yeni bir ölçüylə xalqın ideoloji yönünü aydınlatmaq, işıqlandırmaq xarakterlidir. Burda olan və olmayan dostlarımız daim bu söhbətlərə qatılıblar. Bu söhbətlərdə davamlı söz deyən, mövqə sərgiləyən dostlarımız – Abil Ulusoy, Vüqar Bəyturan, Xaliq Bahadır bu gün də, necə deyərlər, sözün yanında, iş başındadırlar. İndiyə qədər olan söhbətlərin hər birini biz səsdən sözə çevirmişik. O cümlədən görüntüləri uyğun biçimdə hazırlayıb yayımlamışıq. Mətbuatda çap olunmuş söhbətləri nəşriyyatın özündən (geri qayıdan qəzetləri) almışıq, onları bölgələrə səfərlər elədikcə paylamışıq.

Bu gün həmin söhbətləri sonuc olaraq, kitab biçimində sizlərə təqdim etmək istəyirəm. Dediym kimi, bu iş xeyli müddətdir başlayıb. Üç nəfərdən başlayaraq bu günə gəlib çıxıb. Bu üç nəfərdən biri Abil Ulusoy, biri Ağşın Ağkəmərlı, biri də mən olmuşam. Birinci kitab “üçlüyün” söhbətini əhatə eləyir. Əmin edirəm ki, kitab doğurdan da iş görməyə qadirdir. Burda ürəyimizin gücü, sevgisi öz əksini tapıb. Kitabın adını şərti olaraq özüm belə qoymuşam: “Özgürlüyümüz-Bütövlüyümüz-Bağımsızlığımız”. Türkçülük yeni meyarla. Yəni bizim bütün söhbətlərimiz türkçülük altında gedir. Çünki bizim başlıca çökdüyümüz nöqtə türkçülükdür. Yəni öz milli kimliyimizdən uzaqlaşmağımız, ayrılmağımız səbəbindən başlayır bütün sorunlarımız. Ona görə də onun altında gedir söhbətlər.

İkinci kitab birincinin məntiqi davamıdır –“Özgürlüyümüz-Bütövlüyümüz-Bağımsızlığımız” – ikinci hissə.

Bu söhbətlərə başqa soydaşlarımız da qatılıb müəyyən sözləriylə, fikirləriylə, yaxud dinləmələriylə. O cümlədən sizin yaxşı tanıdığınız Xaliq Bahadırla apardığımız söhbətlər, müsahibələr burda öz əksini tapıb.

İndi bu kitabları sizlərə təqdim edirəm. Sonra yeni qonularla fikir bölüşmələrinə keçirik. Söhbətimiz yenə də yazılsın, yenə də ictimailəşsin. Bu gündən sonra yazılacaq söhbətlərimiz yenidən kitablaşsın. Bu kitablar, mən qətiyyətlə vurğu eləyirəm ki, Azərbaycanı, – onun gələcəyini, ləyaqətini, mənəviyyatını düşünən, xalqın özünəməxsus olaraq qurulmasını düşünən istənilən bir aydın üçün, ümumiyyətlə, hər bir soydaşımız üçün önəmli ideoloji ədəbiyyatdır. (İştirakçılara kitablar hədiyyə edilir).

İndi söhbətimizə keçirik. Mən qonuları suallar şəklində yazmışam. Sizə suallar şəklində ünvanlayacam. Bir fərdə verdim suala başqa bir fərd də müdaxilə eləyə, fikir sərgiləyə bilər. İlk qonunu çözək. Dünyanın çağdaş siyasi axarında türklüyün durumu? Bununla bağlı bir neçə kəlmə...

Abil bəy: 21-ci yüzilin başlanğıcında öncə dedilər 21-ci yüzil türk yüzili olacaq. Bağımsız türk dövlətləri yarandı və bu dövlətlər siyasi qurum şəklində dünyaya təqdim olundu. Bu dövlətlərin nə qədər bağımsız olduqları bu günün özündə də müəyyən suallar yaradır.

Aparıcılığı baxımından türk dövlətlərinin içərisində Türkiyə Cümhuriyyəti əsas rol oynayır. Bağımsızlıq ənənələri nisbətən oturuşub. Ümumiyyətlə, türk millətinin dövlətçilik ənənələrinin, bildiyimiz kimi, “tarixi arasıkəsilməzliyi olub” (Asif Ata). Çoxsaylı türk dövlətləri yaranıb və bu türk dövlətləri bəzən bir-birinə qarşı qabaqcıl mövqelərdə olublar. Amma ümumi türkçülük deyilən bir ideologiya yaranmayıb dövlətlər tərəfindən və özləri də ümumi türkçülük ruhuyla idarə olunmayıblar. Çox təəssüf. Əgər bu olsaydı, minilliklərə söykənən bir türkçülük ənənəmiz olardı.

Bugünkü siyasi proseslərin gedişinə baxanda, mən Rusiyanı, Ukraynanı, ərəb dövlətlərini nəzərdə tuturam, görsənir ki, əslində proseslər türk coğrafiyasında gedir. Baxmayaraq ki, Rusiya-Ukrayna münasibətləri gərginləşib, ərəb dövlətlərinin, Türkiyə sınırına yaxın olan bölgələrin, münasibəti gərginləşib, bunlar Türkiyəni və türk dünyasını hədələyir əslində. Bunun qarşısında Türk Dünyası özünün “Birliyi” yaratmalıydı. Bu vaxta qədər təəssüf ki, yoxdur bu “Birlik” və səpələnmiş durumda türk dünyası hadisələrin təsirindən qırağa çıxmağa çalışır.

Azərbaycan-Türkiyə xeyli yaxınlaşıblar. Arzuolunan səviyyədə olmasa belə, bu yaxınlaşmalar var. Qalan türk dövlətləri, xüsusən Orta Asiya türk dövlətləri özünü qoruma funksiyasını yerinə yetirərək Rusiyayla yaxınlaşmağa, onunla hərbi, siyasi, iqtisadi bloklara qoşulmağa çalışırlar. Türkmənistan heç bir bloka qoşulmasa da, bir növ özünü qoruma instinktiylə fəaliyyət göstərir. Bütün bu gedişlər də ümumtürk birliyindən bizi uzaqlaşdırır. Türkiyə - Azərbaycan istəkləri Özbəkistanın istəyi ilə üst-üstə düşmür, Türkmənistanın istəyi ilə üst-üstə düşmür, Qırğızistanın, Qazaxıstanın istəyi ilə müəyyən mənada üst-üstə düşmür. Çünki ayrı-ayrı dövlətlərin ayrı-ayrı maraqları vardır. Rusiyanın maraqları ilə Türkiyənin Azərbaycandakı maraqları təbii ki, eyni deyil. Rusiya Asiya məkanında hakim rol oynamaq istəyir. Həmin hakim rol oynamaq istədiyi məkanda təbii ki, aparıcı, lider bir dövlət olmaq istəyir. Özünü də lider dövlət kimi təqdim eləyir. Baxmayaraq ki, Rusiyanın tərkibində türklər bəs qədər təmsil olunurlar. Rusiya deyir “mənim böyük bir ərazim var – on altı mln kv. km.”. Ancaq gələn baxaq, on altının on biri bu günün özündə türklərin yaşadıkları bir ərazidir. Yəni sırf türklərə aid olan ərazidir. Sibiri, Tümeni, Altayı və yaxud Rusiyanın quzeyini götürsək, türklər bu gün də ordadır. Amma Rusiya aparıcı bir dünya dövləti kimi elə bir sxem yaradıb ki, orada türklərin varlığı hiss olunmur. Türkiyənin özünün də üzünü türk dünyasına tutmayıb, daha çox ərəb dünyasına meyilli olması, onların müdafiəçisi qismində çıxış eləmək istəməsi, bir az da sünni-şiyə məsələsini qabartması, onu türk dünyasından bəlli görsənişdə uzaqlaşdırır. Baxmayaraq ki, Türkiyə dövlət idarəçiliyində “dış türklər bakanlığı” adlı qurum da yaradıb. Türkiyənin, son hadisələr də göstərdi ki, durumu yetərincə gərgindir. Türkiyə özünü qorumağa çalışsa da, siyasi qurbanlar versə də, atılan addımlar Türkiyə üçün gözlənilməz, arzuolunmaz hallara gətirib çıxarır. Türkiyə öz sınırında, İraqda olan türklərin fəlakətinin qarşısının alınmasına qarışa bilmir. Kərkükü, Mosulu nəzərdə tuturam...

Soylu Atalı: Mən istiyərdim belə bir qonuya toxunaq Xaliq bəy. Bir var dövlət marağı, nə qədər təzadlı görünsə də, bir də var millət marağı. Çox qərībədir ki, millətin marağı ilə dövlətin marağı sanki ayrı-ayrı şeylərdir. Özəllikcə bu, türklərdə özünü qabarıq şəkildə göstərir. Ancaq məsələ burasındadır ki, mahiyyətdə dövlət marağı ilə millət marağı ayrı-ayrı şeylər deyil. Bəs niyə bu belədir? Nə etmək olar ki, bu maraqlar vahidləşsin, bütövləşsin?

Xaliq Bahadır: Deməli, problemə, xarakterik olduğuna görə, bir Azərbaycan bucağıyla yanaşa bilərik, bir Türkiyə bucağıyla. Azərbaycan bucağıyla belədir, – bizi dövlətçilik düşüncəsindən, dövlətçilik duyğusundan uzaqlaşdırırlar. Bilirsiniz, o çağadək türklərdə dövlət-ordu, belə bir şey var idi. Yəni dövlətlə ordunun bir olması elə dövlətlə millətin bir olması idi. Rusiya Azərbaycanı tutandan sonra azərbaycanlıları orduya da aparmadı. Bu elə-belə deyil. Bu düşünülmüş bir şeydir, Azərbaycanda dövlətçilik duyğusunu öldürsün. Belə-belə bizi bu yerə gətirib çıxartdılar. Sonra Azərbaycanda sovet hakimiyyəti quruldu. Sovet hakimiyyəti bizi daha çox dövlətçilikdən uzaqlaşdırdı... İndi keçirəm Türkiyəyə. Türkiyədə uzun illər dövlətlə millət bir olubdur. Osmanlı son illərdə çox korlamışdı bu işləri. Türklər düzünə qalsa, orda da dövlətdən uzaq düşmüşdülər. Bu son illərdə, Atatürk gələndən sonra dedi dövlətin yiyəsi millətdir. Atatürk ortaya belə bir prinsip qoydu, sonadək də o prinsipi gerçəkləşdirməyə çalışdı. Bu son illərdə, Ərdoğan gələndən sonra Türkiyədə tərsinə proses getməyə başladı. Türkiyədə türklük açıq aydın dövlətdən uzaqlaşdırılır. Abil bəy deyən kimi, bu gerçəklikdir. Bu gün Türkiyə türk dünyasına yox, ərəb dünyasına yön götürür. O ərəb dünyası hansı ərəb dünyasıdır, bir də deyək, 300 milyonluq dünyadır. Nefti, qazı, hər şeyi var. Ancaq bizdə heç nə yoxdur, darmadağındır. Ərdoğanın idarəçiliyi ilə Türkiyə üzünü onlara tutub. Orda da biz çox ağır durumdayıq. Abil bəy dedi, bu gün Kərkük türklərində soyqırım gedir. Türkiyə orda heç nə eləmədi, belə görünür eləməyəcək də. Gələcəkdə nə olar, deyə bilmərik. Biz Orta Asiyada dövlətdən uzaqlaşmış topluma, etnosa çevrilmişik. Ona görə də faciələrin içindəyik. Mən düşünürəm burdan çıxış yolu axtarmalıyıq. O çıxış yollarından biri türk dövlətləri, toplumları yaxınlaşmalıdır, birləşməlidir. O birləşmə nə ilə ola bilər? Biri təsərrüfatla ola bilər. Keçinəcəklə, dolanışıqla ola bilər. Natural formada deyək. Türkiyənin nəyi var, Azərbaycanın nəyi var, Orta Asiyanın nəyi var?! Qardaş deyilik?! Biz qardaş evlərik. Türkiyə bir evdir, Azərbaycan bir evdir, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan hərəsi bir evdir. Hələ o yana, –Rusiyadakılara getmirəm. Biz düzünə qalsa, evlər olaraq, bir-birimizə yaxınlaşmalıyıq. Deyək ki, Avropa ölkələri “Avropa Birliyi” yaradıblar. Bunu hamımız bilirik ki, o “Birlik” daha çox siyasi xarakter daşıyır. Ancaq biz evlər olaraq yaxınlaşmalıyıq. Mən düşünürəm ən düzgünü də budur, yəni natural formada. O bizi daha çox birləşdirə bilər. Bir daha deyirəm, Türkiyənin nəyi var, Azərbaycanın nəyi var?! Başqa bir birlik, indiyədək olmalıydı. Nə olmalıydı? O, dil ilə bağlı olmalıydı. Ortaq türk dili olmalıydı. Onun başında Türkiyə olmalıydı. Heç nə yoxdur orda. Mən burda orta q türkce yaratmışam təkbəşimə. Çətin bir şey deyil. Orda dövlət onu yarada bilməyib. Niyə görə yarada bilməyib? Dövlətin başında duran adamda o istək olsaydı, o çox asan bir şeydir. Nə olmalıdır? Mən filoloqam, bunu mən bilirəm, bunun yollarını bizə öyrədiblər. Dialektologiya deyilən bir fənn var. O nədir? Dialektologiya Azərbaycanda ləhcələri öyrənir. Ordan sözləri yığır, bu sözlər gəlib Elmlər Akademiyasında hardasa toplanır, araşdırılır. Onların gərəkli olanları dilin aktiv fonduna gətirilir. Bizdə bu, sovet illərində olub. Düzdür, onda da çox yaxşı olmayıb. İndi bütünlüklə yoxdur demək olar. Bizim dilimiz yaman gündədir. Ancaq Türkiyə dilindən, Türkiyə ləhcəsindən çox yaxşıdır bizim dilimiz. Mən bunu filoloq kimi deyirəm, jurnalist kimi deyirəm, Azərbaycanlı kimi demirəm. O Azərbaycanda yığılmalıydı, orda da Türkiyənin rolu ola bilərdi, Türkiyə dövləti aparıcı dövlət kimi. Özbəkistanda, o birilərdə yığılar, sonra çeşidləmə yolu ilə bunların hamısından orta q türk dili yaradılmalıydı. Mən bu yaxınlarda bir sözü çox işlətməyə başlamışam. Nədir bu? “Mahna” sözü. Çox işlətdiyim “bəhanə” ərəbcədir. Məndə dörd cildlik sözlük var. Orda baxdım. Düzü axtarırdım

bunu. Baxdım yazılıb: mahna – dialekt söz. Nə dialekt, bizim sözümdür bu. Belə sözlərimiz var.

Borçalının öz dili var, ermənistanlıların öz dili var, Naxçıvanın özünün, Güney Azərbaycanın, Quzey Azərbaycanın, Dərbəndəcəni (yəni ləhcələri). İndiyəcəni bunlar yığılmalıydı geniş baza olmalıydı. Sonra, dediyim kimi, geniş türk dünyasında türk dili yaradılmalıydı. Türkiyə türkcəsi başdan ayağa ərəb, Avropa sözləri. İngiltərə dünyanın ən demokratik ölkəsi sayılır. Qərar verilib ingilis dilinin təmizliyi ilə bağlı. Almaniyada da o var. Dilin təmizliyi ilə bağlı dövlət iş görür. Ayrıca proqramlar var, Türkiyədə də olubdur. Ancaq olan da yalandır, heç bir iş görülmür. Olsaydı indiyədək gözəl bir Türkiyə türkcəsi çıxardardılar. Bizim jurnalistlər də ordan çoxlu söz götürürlər. Özü də ən yaxşı jurnalistlərimiz. Məsələn, “Zatən”, “rəğmən”... Lap biabırçı sözlərdir bunlar. Bizə gərək deyil bunlar. Hamısı ərəb sözləridir.

Bir sözlə, hamımız bunları işləməliyik, yəni dövlət olaraq, bunlar ortaya qoyulmalıdı. Onda inanın, biz çox tez yaxınlaşırıq. Birinci dediyim təsərrüfat, natural formada. Düzünə qalsa, elə dil yaxınlaşması da natural formadır.

Soylu Atalı: Deməli, birinci yaxınlaşma təsərrüfat yaxınlaşması, ikinci dilçilik. Siz yaxınlaşma yollarını deyirsiniz...

Xaliq Bahadır: Niyə görə təsərrüfatdan yapışıram? O keçinəcək ki, var, o adamları daha çox yaxınlaşdırır. Yaşamaq marağımız var da sənin də, mənim də, onun da. O keçinəcəyi ona görə birinci yerdə qoyuram. O özü dili öyrədəcək özbəyə də, türkmənə də, qazağa da. Bunların heç birini 20 neçə ildə eləməmişik. Nə Azərbaycan eləyib, nə Türkiyə eləyib, nə də başqaları. Bilirsiniz necədir? Dövlət böyük bir kompleksdir. Kompleksin içində çox şeylər var. Biz onların birini də eləmirik. Eləmədikcə də bir-birimizdən uzaq düşürük. Həm təsərrüfat baxımından uzaq düşürük, həm dil baxımından. Bu, bütövlükdə Azərbaycanın içində də bizi birləşdirən bir şeydir, Azərbaycanın dışında da. Biz onların heç birini eləmirik. Dövlət bizə yaddır, biz dövlətə. Əslində biz türklər dünyada yad bir cismə çevrilmişik. Biz elə bil ki, dünyada yoxuq. Bu boyda tarix yaradan və yadlaşan. İndi də bizim tariximizin üstünə düşürlər. Bizim tariximizlə bağlı nələr oyunlar var...

Soylu Atalı: Bu məsələlərlə bağlı Vüqar bəyi dinləyək. Konkret olaraq Vüqar bəy desin ki, bayaq Xaliq bəyin, Abil bəyin toxunduğu məsələlərin fonunda bu gedişat türklüyə hansı gələcəyi vəd edir?

Vüqar Bəyturan: Çox sağ olun, hamınızı bir daha alqışlayıram.

Mən hesab edirəm ki, türk dünyasında olan dövlətlərdə türk milləti siyasi hakimiyyətə yiyələnmişdir. Başlıca məqsəd budur. Siyasi hakimiyyətə yiyələnərək dediyimiz projeləri, dediyimiz islahatları həyata keçirmək üçün özündə güc tapmalıdır. İdeologiya olmalıdır. Konkret türk millətinin mənəviyyətinə, düşüncəsinə, inamına uyğun bir ideologiya olmalıdır ki, bu millətə təqdim olunsun. Üçüncüsü, siyasət konkret olaraq hədəflərə bölünməlidir. Heç bir millət hədəfsiz yaşaya bilməz. Dördüncüsü, millətə İnam verilməlidir. O İnam ki, millətin özünün kimliyinə dayanır. Yalançı, təriqətçi, özündən olmayan, öz qanında, öz canında yoğrulmayan inamla millət qarşısına qoyduğu hədəflərə nail ola bilməz. Bəlkə də guya

olacaq bir görüntü yarada bilər. Amma o biz deyən olmayacaq. Necə ki, 92-93-cü illərdə də biz onu yaşadığımız. Görüntü yaşandı, konkret hədəflərə nail olmaq mümkün olmadı. Çünki bazası yox idi, şüar səviyyəsində idi. Beşincisi, mən bayaq Xəliq bəyin dediyi məsələni təkrarlamaq istəyirəm. Biz elə fikirləşirik ki, düşündüyümüzü danışırıq, eyni zamanda danışdığımızı düşünürük. Aydın ki, şəxs hansı dildə danışarsa, o cür düşünür. Bu gün bizim dilimizin adı rəsmi olaraq türk dili deyil. Mahiyyətə də demək olar ki, türk dili deyil. Burada çox dillərin qarışığı var. Sağlam, arınmış, təmizlənmiş bir dilə möhtacdır. Həmin dildə düşünən uşaq, həmin dildə düşünən aydın heç bir vaxt, fikirləşirəm ki, öz həyat fəlsəfəsini yanlış yöndə qurmaz. Çünki gerçək türk dilində, mənə görə bir yüksəklik var.

Türk dünyasının səviyyəsi ilə bağlı bir neçə kəlmə əlavə etmək istiyərdim. Çox dağınıq durumdadır türklüyümüz, Türkiyə başda olmaqla, Azərbaycan başda olmaqla. Hər yerdə bir problem var, – ərazi itkisi problemi. Hətta son dövrlər soyqırım problemi, təhqiqat problemi. Gənclikdə tez- tez qarşılaşdıq, milli söhbətlər gəndə bilərəkdən elə bir ictimai fon yaradılıb ki, gənclərimiz ancaq dinin təhqiqat formalarını düşünür. Təhlükəli bir şeydir. Gələcəkdə dövlətin varlığına son qoyacaq bir məsələdir...

Ancaq nikbinliyimizi qoruyub saxlamalıyıq. Yəqin ki, bu millət güc tapıb öz sözünü deməyi bacaracaq. Başqa cür mümkün deyil. Bizim insanlarımız var, bizim indiyə qədər əsasını verəcəyimiz düşüncə bazamız var.

Amma yenə də bir məsələ üzərində dayanmaq istiyərdim ki, bu ölkədə marağı olan dövlətlər heç biri türk millətinin hədəfinə çatmasını arzulamır. Rusiya bizim dostumuz ola bilməz, Amerika dostumuz ola bilməz. Çox zaman ermənilərlə mübarizədə öz torpaqlarımızın geri qaytarılması yönündə, yalançı ümid bağladığımız İsrail dostumuz ola bilməz. Doğurdan da, nə qədər ibtidai səslənsə də, türkün türkdən başqa dostu yoxdur. Bayaq qeyd olundu sənayemizdə, iqtisadiyyatımızda, gündəlik yaşamımızda, hər bir məsələdə türk millətinin ayrı-ayrı hissələri mütləq "Birliyə" doğru yol getməlidirlər. Bəlkə də dövlət səviyyəsində nələrsə eləyirlər. Məsələn, ya ortaq televiziya yaradılır, o televiziya hədəfdən qıraq hər şeyi təbliğ eləyir. Ancaq guya ki, mədəniyyət təbliğ eləyir. Ancaq konkret türk dünyasının birliyi yönündə heç nə görmürəm.

Abil bəy: Parlament Assambleyası...

Vüqar Bəyturan: Bəli, Parlament Assambleyası yaradılıb. Bu da kimlərsə guya hansısa uğurlu addımlarını əsaslandırmaq üçün bir ideyadır. Düzdür, bunların adı bizə xoş gəlir. İçimiz bir az sakitləşir ki, nəşə bir şey var. Amma mahiyyəti tamamilə başqa bir şey olduğu üçün gələcəyə söz demir. Görüntü yaradırlar. Türk millətinin ən böyük problemi görüntü ilə başının qatılmasıdır. Çox sağ olun.

Soylu Atalı: Mən bununla bağlı bir neçə kəlmə söz deyəcəm. Doğurdan da, baxın, sovetlər dağılandıqdan sonra proseslər elə gəldi ki, türklüyün gözlənilən inkişafı (bu zəruri bir şey idi) olacaqdı. Çünki burada bağın biri qırılıbsa, bağımsızlıq əldə eləyən türk dövlətləri təbii şəkildə bir araya gələcəkdi. Ancaq bizə qarşı on illərin planını özündə daşıyan məqsədlər var. O məqsədlər konkret olaraq türklüyün inkişafının qarşısını almaq və böyük bir coğrafiyada türk dünyasının gücə çevrilməsini əngəlləmək yönündə planlı şəkildə işləyir. Çox şey çoxdan planlaşdırılıb, sadəcə işə düşməsi mərhələ-mərhələ olur. Fikir verin, Azərbaycanda özlərinin on illərlə hazırladığı kadri – H.Əliyevi hakimiyyətə gətirdilər. O da

hakimiyyətə gələndən sonra türklüyün inkişafının qarşısını alan addımları gözümüzün qabağında atmağa başladı. Sizin vurğu elədiyiniz kimi, sözdə, şüarda, türklük, bir millət iki dövlət və s. deyilişlər, əməldə isə türk dilinin yasaq olunması, yəni anayasadan çıxarılması. Eləcə də bu prosesin altında türk şüuruna zaman-zaman əngəl olan başqa əməllər. Bunların hamısını biz görürük. Yürüdülmən siyasət, demək olar ki, ilk növbədə milli şüuru çökdürmək üçündür.

Sonra, Türkiyədə Ərdoğanın hakimiyyətə gətirilməsi. Yenə də antitürk xislətli birisinin hakimiyyətə gətirilməsi həmin prosesin tərkib hissəsi idi. Baxın, Azərbaycan və Türkiyə elə bir coğrafiyadır ki, bunların birliyindən həm türk dünyasına dirçəliş dalğaları gedə bilərdi, həm də bütövlükdə dünyanın özünə. Bəlkə də türkün dünyada həlledici sözə malik olmasının əsası qoyula bilərdi və milli problemlər müəyyən çalarlarla gəlib öz həllini tapa bilərdi. Ona görə Türkiyədə və Azərbaycanda türk şüurunun inkişafının qarşısı alındı. Birində Ərdoğanın əliylə, birində Əliyevin əliylə. Eyni proseslər getdi sanki. Burda türklüyün başına hansı oyunlar açıldısa, Türkiyədə də eləcə. Sadəcə burda sürətli həyata keçirildi, orda mərhələ-mərhələ. Çünki Azərbaycanla müqayisədə Türkiyə oturuşmuş dövlətdir. Həm də Türkiyə öz içində ayıq, açıq yönlü adamlarla daha zəngindir. Bu gün də həmin proseslər gedir. Biz türklüyün, yəni türk şüurunun basqı altına alınmasını Türkiyədə daha acınacaqlı bir şey hesab eləyirik. Çünki Türkiyənin dünya gedişatına təsiri daha aktiv imkana malikdir. Bunun qarşısı alınır...

Xaliq Bahadır: Atatürklə bağlı sıradan çıxarma əməlləri Ərdoğanın siyasəti idi. O, siz deyən mərhələlərdir.

Soylu Atalı: Deməli, elə bir hal yaratdılar, az qala nəinki türk sözü, türk millətinin özü bir təhlükəyə çevrildi sanki. Milli şüurun inkişafıyla özümüz olmağa yön götürmüşdük. Bizim öz içimizdən milli şüurumuza elə zərbə vurdular, dünyada başqa bir fikir formalaşdı ki, türklük inkişaf eləsəydi sanki fəlakət baş verərdi. Ona görə də onların bu addımları nəzərə çarpacaq dərəcədə qıraqdan dəstəklər gördü.

Bir məqamı da burda vurğu eləmək istəyirəm. Biz istəyirik, Xaliq bəyin dediyi təsərrüfat birliyiylə türk toplumlarının yaxınlaşmasını. Bu doğru bir məntiqdir, ancaq çox çətin bir məsələdir. Niyə? Çünki təsərrüfat yaxınlığını həyata keçirən qüvvə lazımdır. Yəni o şüuru inkişaf elətdirən, arxasında duran qüvvə lazımdır. Bu qüvvə əsasən dövlət səviyyəsində ola bilərdi. Dövlətdə isə milli şüura sahib olan insan yoxdur. Yəni yuxarıda olanları deyirəm, aşağıda olanlarda bəlkə kimlərdəsə nəşə var. Başqa cür bu prosesi həyata keçirmək (yaxın gələcək üçün) o qədər sadə məsələ deyil. Lap elə dilin özünü götürək. Dilin özüylə bağlı bizim arzularımız, yalnız mətbuat səviyyəsində, deyək ki, jurnalistika səviyyəsində heç də gerçəkləşə bilməz. Edilən cəhdlər sadəcə olaraq bəsit bir addımdır. Ancaq əleyhinə deyiləm, olmalıdır. Bütövlükdə isə bu işlər əsaslı bir səviyyədə qorunub həyata keçirilməlidir ki, öz təsdiqini tapsın. Yenə deyirəm bunun üçün də dövlət əməli lazımdır. Biz dövlətdən az qala əlimizi üzmüşük. Dövlətdən deyəndə, yəni hakimiyyətdən əlimizi üzmüşük, istər Türkiyədə, istər Azərbaycanda. Hətta lap Orta Asiyada da. Orta Asiyada olan rəhbərlər məgər Azərbaycanın, Türkiyənin rəhbərlərindən öndədirlər?!

Xaliq Bahadır: Soylu bəy, siz toxundunuz, düzünə qalsa dövlətdən də əlimizi üzümüsk, dövlət özü bizdən uzaqdır. Ona görə. Axı bu dövlət bizim deyil. Dövlət bizi türk olaraq tanımırsa, bu nə cür bizim dövlətimiz ola bilər?

Soylu Atalı: Əslində elədir. Mən mahiyyəti baxımından fikrimi əsaslandırırım. Əgər Dövlət işğal olunubsa, bu dövlətin suçu deyil. Bu gün bütün addımların hamısını hakimiyyət atır. Dövlət bir strukturdu da. Ona kim sahib çıxırsa, onun istəyinə tabe olur. Axı dövlət mahiyyətcə bu deyil. Dövlət ona görə yarandı ki, toplum bir arada yaşmalıdır. Heç kim fərdi yaşaya bilməz. Bir dilə, bir aqibətə, bir tarixə malik olan toplum bir arada yaşmalıdır. Dövlət onun bütün dərdlərini həll etməlidir. Onun təşkilatlanmış bir qüvvəsi kimi çıxış etməlidir. Yəni biz ayrı-ayrılıqda öz həyatımızı yaşayırıq. Amma bizim təşkilatlanmış qüvvəmiz Dövlətdir. Bu gün dövlət təşkilatlanmış qüvvəmiz biçimində çıxış eləmədiyinə görə ayrı-ayrı siyasi təşkilatlar yaratdılar (bu baş qatmaq üçündür əslində), alternativ qüvvələr təşkilatlandırsın toplumu və gərəkəndə hakimiyyətdə olanlarla mübarizə aparsın. Halbuki dövlət özü elə bir strukturdu ki, bu struktura kimin gəlməsindən asılı olmayaraq, mahiyyəti dəyişmir. Bəlli funksiyaları həyata keçirməlidir. Başqa funksiya həyata keçirməli deyil. İndi məsələ gəlir çıxır nəyə? Bu gün bizim çox böyük bir təhlükəmiz var. Gənclik tamamilə milli şüurdan uzaqlaşdırılıb. Çoxluq etibarilə bu belədir. Tək-tək, dağınıq halda gənclər var, onları demirəm. Ümumi mənada milli şüuru sıradan çıxarılmış gənclik sahibsizdir. Onun özünün ağılı, düşüncəsi, təcrübəsi bəs qədər deyil. O, hadisələri düzgün təhlil eləyə bilmir. Onun gücü çatmır. Çoxluq etibarilə. Düzgün addım götürə bilmir. Ona görə gəncliyin müəyyən bir kəsimi onun-bunun toruna-torbasına düşür və təhlükəli işlərə baş qoşur, təhlükəli yönəltmələrə gedir. Sonuc olaraq dövlət sahib çıxmaq yerinə, xilas eləmək, düzgün maarifləndirmək, düzgün yönəltmək yerinə gəncliyi həbslərə doldurur və bununla da gəncliyin ağılında, düşüncəsində vətən anlayışını, dövlət anlayışını, millət anlayışını darmadağın edir. Üç məsələ var: birinci millət, ikinci vətən, üçüncü dövlət. Bunlar bir struktur, bir mahiyyət üzərində bərqərar olmuş məsələlərdir. Bunları bir-birindən ayırdınsa, heç nə baş tutan deyil. Bu gün bunların hərəsi bir anlayışa çevrilib. Deməli, atılan addımlar, yürüdülmən xətt, yürüdülmən iç işlər siyasəti millətin tamamilə içini uçurmağa köklənibdir. Ona görə də mən hesab eləyirəm ki, biz maksimum dərəcədə çalışmalıyıq, maksimum dərəcədə işləməliyik. Maksimum dərəcədə, aydınlar olaraq, Azərbaycan gənclərinə sahib çıxmağı bacarmalıyıq. Demirəm ki, bu kütləvi xarakter daşıya bilər, demirəm ki, bu asandır. Bu asan deyil. Gəncliyin də bir qismi elə durumdadır ki, o sənə durub ağılı öyrədir. Çox çətindir. Ancaq bununla belə, aydınların ilk işi, bir halda ki, dövlət milli şüurun inkişafı ilə bağlı öz işini yerinə yetirmir, biz gəncliyə sahib çıxmalıyıq. Bunun yolları da bu cür söhbətlərlə, görüşlər keçirməklə, bir araya gətirməklə və s. Gəncliyin həyatında milli şüuru bərpa eləmək lazımdır. Onu düzgün yönəltmək lazımdır. Bax mən istiyərdim növbəti mövzularımızın birində milli şüuru qapsıyan və ona təkən verən prinsipləri işləyək və onu əsaslandıraraq.

İndi isə başqa qonuya üz tutaq. Xaliq bəy başlasın söhbətə və hər kəs də qonuya öz mövqeyini ifadə eləsin. Hansı zərurət (bu bizim üçün də təhlükə qaynağıdır) İŞİD adlanan olayı ortaya çıxardı?

Xaliq Bahadır: Onu dəqiq deyə bilən yoxdur, heç yerdə yazılmayıb. Mən öz analizlərimdən deyə bilərəm. Mənə elə gəlir o, Amerikanın birbaşa “Orta Doğu Projesi” ilə

bağlıdır. Deməli, Liviyada çevriliş elədilər, Misirdə elədilər. İstədikləri kimi getmədi proses. Qabaqca İraqa girdilər, Əfqanıstana girdilər. Yəni “Böyük Doğu Projesi”nə qabaqca az dövlət salınmışdı. İrani saldılar, İraqı saldılar, Əfqanıstanı saldılar. Yəni “Böyük Doğu Projesi”ni Əfqanıstanadək uzatdılar. Böyük Doğu deyilən çevrədə Əfqanıstan yox idi. Qabaqca başqa cür apardılar prosesi, o cür alınmadı. Əfqanıstana girdilər. Sonra başladılar çevriliş eləməyə. O da alınmadı, yarıda qırıldı. İç güclər rol oynadı, dış güclər rol oynadı. Bir yandan Rusiya, bir yandan İraq. Suriyada ilişdilər qaldılar, gedə bilmədilər. Mən düşünürəm İŞİD də o prosesin içində olan bir faktordur. Deməli, orda Taliban var, orda Əl-Qaidə var. Talibanı Amerika yaratmışdı SSRİ-yə qarşı, sonra özünə qarşı çevrildi. Əl-Qaidəni Amerika yaratmışdı. Sonra Amerikaya qarşı çevrildi. Mən düşünürəm İŞİD-in gücü terror təşkilatının gücü deyil. O güc dövlət gücüdür. Hələ Türkiyənin adını da Bayden qatdı ora, sonradan üzr istədi. Onun üzr istəməyindən də quşqulanıram. Görünür onun özünə də Amerika nəşə ilgi göstərdi. Yəni orda gizlin şeylər çoxdur. Biz onlardan çox danışa bilmirik. Çox danışmaq üçün faktlar olmalıdır. O faktlar da bizdə yoxdur. Hər şey gizlidir. Yəni biz onu bilirik haralarisa tuturlar, kimlərinsə başını kəsirlər. Bizim bildiyimiz budur. Ancaq analizlərlə gəlib o yerə çıxmışam. Düşünürəm onun arxasında çox böyük güc durur. Böyük dünya gücü durur. Turalım kimsə deyə bilər Rusiya. Mən ona da inanmıram. Rusiyanın o gücü yoxdur. Çox böyük güc durur bunların arxasında. Yaradıblar, yetişdiriblər, o boyda yerə də yayıblar. Sadəcə düşünürəm Taliban kimi, Əl-Qaidə kimi onlar da o çəkilməmiş cızdan çıxdıqlarına görə, deyir iştah dış altındadır, onlar düşündülər gücümüz var, elə xəlifəlik yaradaq. İndi gəlib o yerə çıxıb. Başlayıblar onu cilovlamağa. Mənim vurğuladığım Amerikanın “Böyük Orta Doğu Projesi”nin içində olan bir şeydir.

Vüqar Bəyturan: Bu İŞİD məsələsi doğrudan da böyük bir proyektin tərkib hissəsidir. Birdən-birə ortaya çıxan məsələ deyil. Bunlar 90-cı illərdən ortaya çıxır, düşünürdülər ki, nə vaxtsa xilafət olacaqlar. Əslində bu ideya çoxdan ortaya atılıb. Sadəcə bu ideyanı planlaşdırırlar, proqramlaşdırırlar müəyyən bir dövr gözləyirdi ki, həmin dövrdə reallaşdırmağa başlasınlar. Söz yox, sona qədər reallaşan bir şey deyil bu. Sadəcə islam aləmində müəyyən hakimiyyətlərin dəyişilməsi, yeni hakimiyyətlərin qurulması, insanlarda üzsüzlüyün yaradılması, insanların tamamilə psixoloji, ideoloji tərəfdən sıradan çıxarılması üçün düşünülmüş bir proqramın tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, əgər bunların addımlarına baxırsınızsa, o addımlarda cəmiyyətə verilən və dünyaya verilən mesajlar var. Həmin mesajların da arxasında müəyyən maraqlar dayanır. Söhbət burda Qərbin gördüyü bölgüdəndir. Yəni bu tərəf, bizim tərəf (onlar islam deyirlər) hansı xarakterə malikdir?! Əslində ərəb xarakterini bütün islam çatısı altında bu gün birləşdirmişlər, o cümlədən türk millətinə də aid eləyirlər. Yəni vəhşilikdir, baş kəsməkdir, pozğunluqdur. Bizə də pay düşür istəsək də, istəməsək də. Amma təbii ki, burda ayrı-ayrı dövlətlərin də, xüsusən Türkiyədəki hakimiyyətin də müstəsna payı var. Bayden üzr istədi. Ancaq mən o fikirlə tamamilə razıyam ki, Ərdoğanın bu qruplaşma ilə münasibətdə olması heç kimdə şübhə yarada bilməz. Xaraktercə, baxmayaraq ki, bu gün qalstuk taxıb, özünü sivil göstərir. Tamamilə eyni xarakterdir, eyni irtica, eyni vəhşilikdir, xəttində var.

Xaliq Bahadır: Üzr istəyirəm, Baydenin üzr istəməyinin özü doğru göründü. Yəni “Ərdoğan guya ona qarışmayıb”, əslində elə şey yoxdur.

Vüqar Bəyturan: Ərdoğanı, lazım olanda çox asanlıqla, elə öz ətrafı vasitəsilə sıradan çıxardacaqlar.

O baxımdan mən hesab eləyirəm ki, İŞİD-in başını vurmaq o qədər də məsləhət deyil. Yəni doğurdan da, göründüyü kimi, böyük problem deyil. Əslində İŞİD-in xarakterinin, cəmiyyətə verdiyi mesajların problemi var. İŞİD-in özü tutaq ki, gəlib ya Türkiyəni, ya Azərbaycanı işğal eləyəsi durumda deyil. Sadəcə bu, müəyyən qüvvələrin bir yerə cəmlənməsidir. Həmin qüvvələrin dünyaya mesaj vermək məsələsidir. Mən hesab eləyirəm ki, burada illərlə, bəlkə də on illərlə türk dövlətlərində, o cümlədən başqa dövlətlərdə Amerikanın şüurlu surətdə apardığı siyasətin bir nəticəsi də var. Yadıңызdadırsa ideologiyasız cəmiyyət qurmaq, liberal dəyərlərə söykənən, ancaq pragmatik yolla yaşayan cəmiyyət qurmaq ideyası. Bunlar nə üçün idi? Cəmiyyəti ideologiyasızlaşdırmaq və son nəticədə radikal ideologiyaya ehtiyac yaratmaq, islama yuvarlamaq. Açıqı o məqsədi güdür. Qərb bu tərəfdən öz qüvvələriylə təkan verdi və nəticədə istədiyini almaqdadır. Yəni İŞİD problemini ortaya çıxartmaqla, o vəhşiliyi göstərməklə o nəticəni alıb. Amerika problem yaratmağın ustasıdır. O problemi yaradıb. Özü onu həll eləyəcək, sonra dünyanın gözündə “qurtarıcı güc” imicinə malik olacaq.

Xaliq Bahadır: İŞİD geopolitik bir projedir. Bir də Vüqar bəy başlıca mesajı demədi. Başlıca mesaj nədir? Dünyanın yiyəsi var. Onu demək istəyirlər. Yəni bütün dünyaya o qandırılır. O da elə-belə deyil, tez-tez guya İŞİD mesaj verir, – Qafqazı tutacağıq. O da yaxın bölgələrdə qorxu yaratmaq üçündür.

Vüqar Bəyturan: Əvvəl rus təhlükəsi var idi. İndi rus təhlükəsini heç kim ciddiyyə almır. Hətta Azərbaycan belə ciddiyyə almır. Ona görə də İŞİD-lə qorxudurlar.

Xaliq Bahadır: Elə-belə proyekt deyil ha bu. Bizim canımızdan rus qorxusu çıxıb. Ancaq İŞİD dəhşətli bir qorxu əmələ gətirir.

Abil bəy: Bayağıdan mən həm Xaliq bəyin, həm də Vüqar bəyin çıxışlarına diqqətlə qulaq asırdım. Fikirlərimiz tamamilə üst-üstə düşür. Bu gün İŞİD deyəndə və bundan sonra nələrsə deyiləcəksə, hamısı Amerika mətbəxinin yeməyidir. Hələ 60-cı illərdə mədəniyyətlərarası dialoq adı altında Amerika təşkilatlar yaratdı. Çox-çox sonradan, yaxın bir neçə il bundan qabaq İspaniyanın baş naziri Zapater, Ərdoğan oldular mədəniyyətlərarası dialoqlara rəhbərlik eləyən insanlar. Baxmayaraq ki, bu təzə bir təhqiqat oldu. Əslində yaranmışdı 40 il bundan qabaq. Təqribən elə həmin dövrlərdə də dinlərarası dialoq adlı bir qurum yaratdılar. Yenə də Amerikanın siyasi mətbəxində yarandı. Üstündən 40 il keçəndən sonra lazım oldu, başladılar bundan istifadə eləməyə. İŞİD və adını bilmədiyimiz başqa qruplar da oralarda çoxdan yaranmışdı. Bunun mexanizmi hazır idi. İşə salma məqamını gözləyirdilər.

Xaliq Bahadır: Bir məlumat oxumuşam bununla bağlı. Yazıb ki, onların hamısını Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsi yaradıb. Konkret faktlarla göstərib ölkələrdə necə yayıblar.

Abil bəy: İkinci bir tərəfdən, İŞİD nə istəyir? Xilafət yaradır. Xilafət təkcə 22 ərəb dövlətini deyil, həm də onlardan əlavə dövlətləri özündə birləşdirmək istəyir. Bu nəhəng bir

güc olacaq. Amerika buna razı ola bilər? Qətiyyəni razı ola bilməz. Deməli, məhdud çərçivədə bunlara imkan veriblər, səninki bura qədərdir. Bir də sual oluna bilər, niyə Suriya, niyə İraq; niyə Qatar yox, niyə BƏƏ yox, niyə başqa ərəb dövlətləri yox?! Ərəb dövlətlərinin bunların özünə münasibəti də var axı. Ərəb dövlətləri özləri İŞİD-lə bağlı heç bir təhlükə hiss eləmir. Bunlar zəngin dövlətlərdir, bunlar da bu təhlükəni gözləyə bilərlər, sabah həmin İŞİD gələ bilər, onların bütün var-dövlətini ala bilər. Ancaq onlar özlərini rahat hiss eləyirlər. Ona görə deyirəm ki, İŞİD-ə müəyyən bir rol ayrılıb. Həmin o rolu oynayanlar var, müəyyən məqama qədər. Necə ki, vaxtilə Talibanı yaratdılar. Sonra o biriləri. Yaradıcı bu günkü siyasi dünyada Amerikadır. Amerikadan başqa heç kim yaradıb nəyi işə sala bilmir.

Soylu Atalı: Əslində İŞİD deyilən bir qüvvə, baxın, hansı baza üzərində qurulubdur? Ən çox demək olar ki, Vəhəbilər bazası üzərində. Vəhəbiləri kim yaradıb? İngiltərə, 19-cu yüzildə. Onu illərlə işləyiblər, yayıblar, onlara maliyyə ayırıblar, onlara dəstək veriblər hər cür. Proseslər gəlib elə bir həddə çıxdı ki, həm sizin dediyiniz, “Orta Doğu Projesi”nin əsas hədəflərindən biri – Türkiyəni parçalamaq, onu günü-gündən zəiflətmək və regionda yeni bir idarə olunan güc mərkəzi əldə etmək. Baxın, Türkiyəni İŞİD-lə döyüşə çağırır Batı. İŞİD PKK-nı əzir və İŞİD-lə mübarizəyə çağırılan Türkiyə belə çıxır ki, istəsə də, istəməsə də, PKK ilə bir cəbhədə döyüşməli olur. Deməli, Türkiyəni içindən qatıb qarışdırın, onu məhvə sürükləyən bir terror örgütüylə Türkiyə İŞİD-ə qarşı bir arada döyüşməlidir. Deməli, əgər PKK ilə İŞİDə qarşı bir arada döyüşəcəksə, sabah PKK-nın Türkiyəylə ortaq bir istəyi olacaq. Ortaq istəyi əldə etmək PKK-nın böyük niyyətlərinin həyata keçməsinə təkan verir. İkinci bir şey, baxmayaraq ki, Rusiyanı ciddi sanksiyalarla təhdid eləyirlər, bu sanksiyalardan Rusiyanın sarsılmağına baxmayaraq, Avropanın özü də zərər çəkir. Məgər təkcə Rusiyanı zərər çəkir? Burada qarşılıqlı ticari bağlantılar var, bu bağlantılar birtərəfli qaydada zərər vurmur, ikitərəfli zərər vurur. Ona görə də onlar Rusiyaya qaşı basqıları davamlı göstərə bilərlər, axıra qədər getməzlər. Deməli, onlar istəsələr də, istəməsələr də, hələlik Rusiya bir güc etkisi olaraq siyasi düzəndə qalır. Deməli, nə qədər ki, Rusiya qalır, bu bölgədə Orta Asiyanın da Rusiyaya meyillənməsi ehtimalı qalır, Azərbaycanın da Rusiyaya meyillənməsi ehtimalı qalır. Deməli, Azərbaycanı təhdid etmək lazımdır. Nə ilə təhdid etmək lazımdır? İŞİD adlanan bir qüvvəylə. Deməli, İŞİD-in başqa bir funksiyası ortaya çıxır burada – Azərbaycanı təhdid etmək. Azərbaycanda da artıq sayı on minlərlə ölçülən vəhəbilər dəstəsi var. Bu vəhəbilər dəstəsi potensial İŞİD-dir. Deməli, istənilən vaxt həmin qüvvə İŞİD adı altında, Xilafət istiyənlərin bir qolu olaraq, bir təsir gücü olaraq Azərbaycanda işə düşür. Deməli, bunu yaradıb ortaya çıxardanların yenə də təhlükəsi əsas etibarilə dolanır türk dünyasının başında. Türkiyəni, Azərbaycanı, nəyin bahasına olur-olsun, inkişafdan dala qoymaq, bunların bir araya gəlib güclənməsinin qarşısını kəsmək. Başqa proseslər, sizin dediyiniz “Böyük Orta Doğu Projesi”nin ayrı-ayrı bəndləri var, ayrı-ayrı maddələri var, ayrı-ayrı tələbləri var. Bu tələblər, tutalım ki, təkcə Orta Doğunu əhatə eləmir ki. Bu layihələrin bəndləri həm də Rusiyanı qapsayır, Çini qapsayır. Yəni Orta Doğunun içindən, ümumiyyətlə, uzaq Doğuya da çıxır.

Burada, sizin dediyiniz kimi, istər İŞİD-lə bağlı, istər başqaları ilə bağlı ayrı-ayrı gümanlarımızı deyə bilərik. O cümlədən gözümüzün gördüyü və artıq bizim üçün məntiqə çevrilən məsələlərə toxuna bilərik, mövqə sərgiləyə bilərik. Bu niyədir, nədir məsələsinə cavab verməyə çalışırıq. Bu təhlükələr sabah bizi qapsayır, biz haqlayıq. Bəs indi

Azərbaycanı bu qarışıq gedişlərin fonunda nə gözləyir?! Əlbəttə, biz deməklə dərhal hər şey həll olunmur. Amma biz istəklərimizi, düşüncələrimizi ortaya qoyuruq.

Abil bəy: Təbii ki, dövləti idarə eləyən şəxslər mənsub olduqları xalqı, təmsil elədikləri dövləti müdafiə eləməlidirlər. Amma necə müdafiə eləməlidirlər? Azərbaycan neyləməlidir? Nə qədər biz içəridən yaxşı qurula biləcəksə, dediyimiz kimi, milli yöndən özümüzə nə qədər söykənəcəyiksə, bir o qədər müdafiə olunmağımız baş tutacaq. Soylu bəy qeyd elədi ki, on minlərlə vəhabi var. Bəs qədər potensial gücü olan bu insanların çoxluğu cavanlardır. Bunlar fiziki cəhətdən sağlamdırlar. Bunlar artıq potensial təhlükədir. Biz burda dəfələrlə demişik, Qıraq Qüvvələr Azərbaycanla bağlı öz sorununu Azərbaycanın içərisində həll eləyirlər. Azərbaycanın içərisində bunların sayı getdikcə artır, gücü artır, maliyyə, iqtisadi gücləri artır. İqtisadi gücü artdıqca Azərbaycanın çökməyinə təsiri də artır. Bu gün 100 mindirsə, sabah 200 min olacaq. Dövlət təbii ki, bir həyacan təbili çalmalıdır, bütün bu qaynaqları kəsməlidir. Dövlət yeri gələndə bunlara qarşı radikal addımlar atmalıdır. 5 ildən, 6 ildən sonra demirəm, 5-6 aydan sonra nələr baş verə bilər. Say artımı gedir, istəmədiyimiz şəkildə. Bunun qabağı alınmalıdır. Təbii ki, biz söz deyirik aydın kimi. Bundan qabağa getmirik. Bir də var dövlət. Bütün mexanizmlər onun əlindədir. Dövlət çox yaxşı bilir. Onların toplanma məqamları var. Niyə Müşfiqabad qəsəbəsində maşın əlindən tərپənmək olmur? Qaraçuxurda, Müşfiqdə, onların bağlı olduqları təşkilatlarını əlindən almaq lazımdır.

Soylu Atalı: Xaliq bəy, mətbuatda belə fikirlər səslənir ki, Azərbaycan təkbaşına bu cür sorunların öhdəsindən gəlməyə qadir deyil. Eyni zamanda biz bilirik ki, Azərbaycanın, eləcə də Türkiyənin hakimiyyəti, əslində dolayısıyla bu cür məsələlərə səbəb verən durumdadır. Lap hakimiyyət özü bunlara qarşı bir addım atmalı olsa belə, bunun sağında, solunda olan dövlətlər, güc mərkəzləri Azərbaycanın içində bu sorunların həll olunmasını istəməirlər.

Xaliq Bahadır: Dışdan güc başqa şeydir. Bu elə də arxayınlaşmalı bir məsələ deyil. İçəridən güclü olmalıyıq. İçəridən güclü olmaq üçün də, bayaqdan dediyimiz kimi, xalq-dövlət birliyi olmalıdır. Dövlət Azərbaycanın bugünkü çağında radikal formalara varmalıdır. O formalar birinci təhsil sistemində olmalıdır. Bu gün Azərbaycanın gəncliyinin başı başqa yerə işləyir. Ona görə başqa yerə işləyir ki, bizim təhsilimiz özü bütövlükdə başqa yerə işləyir, millətə işləmir. Təhsil sistemi millətə işləməlidir. Bir yerdə Azərbaycan kimi resurslarla dolu bir ölkədə bu gün 9 minə yaxın tələbə məktəbdən uzaqlaşdırılırsa, pulu olmadığına görə, bu, millətin də faciəsidir, dövlətin də faciəsidir, yeri gəlsə, bu xətti yürüdən hakimiyyətin də faciəsidir. Gec-tez o hakimiyyət onun acısını çəkəcək. Necə çəkəcək? Sənin başını doldurmadığın gəncliyin başını vəhabi dolduracaq, o biri dolduracaq. Bu gün Azərbaycanda o proses gedir. Bu gün azərbaycanlılar elə bil ki, başqa millət kimi formalaşdırılır, özünə yad toplum, özünə yad millət kimi formalaşdırılır. Sosial, iqtisadi hakimiyyətin, dövlətin elə olmalıdır, millət heç kimə göz dikməsin. Bu gün Azərbaycan xalqı özündən başqa, öz ölkəsindən başqa hər yerə göz dikir. Ona görə də ölkədə başqa təriqətlər, başqa dinlər durmadan genişlənir, artır. Vəhabiçilik Azərbaycanda artır, niyə görə? Onlar ideologiyadan çox ciblərə girirlər. Pul verirlər, yardım eləyirlər. Ölkədə ticarət şəbəkəsi yaradırlar. Sən, mən, o, iş tapa bilmirik, o yerə yönələndən sonra çox asanlıqla iş tapılır. Yəni burda kompleks işlər görülür. Bizim dövlətimizin görmədiyi kompleks işləri burda başqaları görürlər. İstənilən bir dövlət bizə yardım eləsin, istər Türkiyədən, istər farsdan gəlib yardım

eləsinlər, o boş şeydir. Allah da deyir səndən hərəkət, məndən bərəkət. Biz içimizdən hərəkət gücümüzü itirmişik, hərəkət mexanizminizi itirmişik, hərəkət düşüncəmizin özünü itirmişik. Bax, bu gün indiki rejim, indiki siyasi sistem bizi bu günə gətirib çıxarır.

Soylu Atalı: Təşəkkür eləyirəm və sonda bir məqama toxunmaq istəyirəm. Mən burada Soylu Atalı olaraq mövqə sərgiləyirəm. Biz Azərbaycanda imkanımız içrə ayrı-ayrı bölgələri gəzirik, səfərlər eləyirik və gənclərlə görüşlər keçiririk. Burada da mən gəncliklə söhbət eləyirəm, maksimum dərəcədə gəncliyin diqqətini millət, vətən, dövlət məsələsinə yönəltməyə çalışıram. Təbii ki, milli şüurun əsaslarını onlara öyrətməklə, anlatmaqla və bu gün də mən o əməldə, o fikirdəyəm. Üzümü tuturam mətbuat vasitəsiylə Azərbaycan gəncliyinə ki, Azərbaycan gəncliyi öz aydınlarını tanısinlər və o aydınlarla əlaqələr yaratmağa çalışsınlar, o aydınlardan doğru olanı öyrənsinlər və doğru addım atmaq üçün necə deyərlər özlərini səfərbər eləsinlər. Biz Azərbaycan gəncliyini həmişə dəvət eləyirik, çağırırıq, söz deyirik. Azərbaycanda yaranan bütün problemlərin əsas açarı, həlli açarı hesab eləyirik ki, türk şüurunun qalxmasındadır. Bunun da faktik olaraq özülündə Asif Atanın Dünyagörüşü dayanır, Asif Atanın fəlsəfəsi dayanır. Bu Dünyagörüşə, Fəlsəfəyə yiyələnməyə çağırıram. Onun Baxışının dinə qarşı olduğunu görərək, insanlar başqa əhvallar sərgiləməməlidir, özlərində güc tapmalıdır. Qıraqdan gələn ən yaxşı dünyabaxış, ideologiya belə, heç bir vaxt millətin içərisində milli kimliyin təsdiqinə çalışmayıb, bundan sonra da çalışmayacaq. Ona görə də səni özünə qaytaran, özünü sənə tanıdan, öyrədən və səni qorumağa çalışan, səni inkişaf elətdirməyə çalışan, gələcəyə aparmağa çalışan bir dünyabaxışa, bir qüvvəyə üz tutmalısən, bir fəlsəfəyə üz tutmalısən və onun əsasında milli qüvvəyə çevrilməlisən. Milli kadrların yetişməlidir. Milli kadrların yetişməsi də yenə deyirəm başqa ideologiyayla olmur, başqa baxışlarla oluşmur. Hər kəs başqa baxışlara meyil eləməklə özünün nəslindən uzaqlaşır. Mən də gəncliyi, aydınları özündən, öz kimliyindən uzaqlaşmasının səbəbini doğru təhlil eləmə gücünə yetmələrini arzulayıram, onları bu tədbirlərə dəvət eləyirəm. Bu söhbətlərə qoşulmağa, gəncliyi bu söhbətlərdən doğru olanları öyrənməyə dəvət eləyirəm. İştirakçılara da təşəkkürümü bildirirəm. Biz yenə bu gün müəyyən bir xətdə müəyyən bir fikir ifadə elədik. Hər halda bu da bir zəhmətdir, bu da bir narahatlıqdır ki, biz bu ağrını yaşayırıq, bu zəhməti çəkirik. Çəkirik ki, xalqımızın ağırlarını bizdən sonrakı nəsillər yaşamasın.

Yükümüzdən Böyük Fərəhimiz yoxdur!
Atamız Var olsun!

*Xəzan Ayı, 36-cı il.
(oktyabr, 2014.)*